א)איזו היא שגגת שבועת ביטוי לשעבר אי דידע מזיד הוא אי דלא ידע אנוס הוא א"ל ב)אבאומר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן או לאו כמאן ג)כמונבז דאמר שגגת קרבן שמה שגגה אפילו תימא רבנן עד כאן לא פליגי רבנן עליה דמונבז אלא בבכל התורה כולה דלאו חידוש הוא אבל הכא דחידוש הוא דבכל התורה כולה לא אשכחן לאו דמייתי קרבן דילפינן מע"ז והכא מייתי אפילו רבנן מודו בעא מיניה רבינא מרבא נשבע על ככר ומסתכן עליה מהו מסתכן לישרי ליה מר אלא מצטער ואכלה בשגגת שבועה מאי א"ל תנינא ד)גשב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו לא שב מידיעתו אין מביא קרבן על שגגתו ה)אמר שמואל דגמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו שנאמר [1]לבטא בשפתים מיתיבי בשפתים ולא בלב גמר בלבו מנין ת"ל [1]לכל אשר יבטא האדם בשבועה הא גופה קשיא אמרת בשפתים ולא בלב והדר אמרת גמר בלבו מנין אמר רב ששת הא לא קשיא הכי קאמר בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא בשפתיו ולא הוציא גמר בלבו סתם מנין ת"ל לכל אשר יבטא אלא לשמואל קשיא אמר רב ששת תריץ ואימא הכי בשפתים הולא שגמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת שעורין גמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת סתם מנין ת"ל לכל אשר יבטא האדם מיתיבי [2]מוצא שפתיך תשמור ועשית אין לי אלא שהוציא בשפתיו וגמר בלבו מנין ת"ל [3]כל נדיב לב שאני התם דכתיב כל נדיב לב ונילמד מינה משום דהוו תרומה וקדשים שני כתובין הבאין כאחד ו)וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין הניחא למ"ד אין מלמדין אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר הוו חולין וקדשים ז)וחולין מקדשים לא גמרינן:

מתני'

איזו היא שגגת [שבועת] ביטוי לשעבר. כיון דבעינן אדם בשבועה היכי משכחת לה שוגג: **אי דידע.** בשעת שבועה שהוא נשבע לשקר: **מזיד הוא.** וקרא כתב ח) ונעלם. בשלמא להבא משכחת לה שבשעת שבועה דעתו מיושבת עליו ולאחר זמן נתעלמה ממנו שבועה: **כמונבז.** במסכת שבת בפרק כלל גדול: ה"ג **דבכל התורה לא אשכחן לאו דמייתי קרבן.** בלא כרת: **לישרי ליה מר.** וכיון דאי אתא לקמן שרינן ליה לכתחלה כי אכיל ליה בהעלם שבועה לא עבר על שבועתו: **מצטער.** ט) ברעב ואי נמי לא נעלמה ממנו היה אוכלה ואכלה בשוגג בהעלם שבועה: **לא שב מידיעתו כו'.** והאי נמי לא שב מידיעתו הוא: **צריך שיוציא.** ואם לא הוציאה בשפתיו אינה שבועה: **ולא שגמר בלבו להוציא.** שלא נתכוין שתהא שבועה עד שיוציאנה בשפתיו: **גמר בלבו סתם.** שתהא שבועה בגמר לבו מנין כו': **מוצא שפתיך.** גבי נודר להביא קרבן כתיב: **תרומה וקדשים.** תרומת מלאכת המשכן כתיב בה כל נדיב לב הביאו וגו' וגבי קדשים כתיב בחזקיהו בספר דברי הימים (ב כט) וכל נדיב לב עולות:

מתני'

ואי דלא ידע אנוס הוא. תימה אדקשיא ליה אברייתא תקשה ליה אמתני' דפ' שבועת העדות (לקמן דף ל.) דתנן על א) שגגתו עם זדון העדות וי"ל דשמא פשיטא ליה להש"ס בשבועת העדות דשגגת קרבן שמה שגגה דאפי' מזיד חייב בו אבל שבועת ביטוי ס"ד דלא שמה שגגה דכיון דלא מיחייב אמזיד בעינן שגגה מעלייתא והא דפשיטא ליה לקמן בשבועת העדות דאונס פטור נראה דפשיטא ליה משבועת ביטוי דאע"ג דכתיב ביה ונעלם פטר ביה אונס כ"ש שבועת העדות דלא כתב ביה ונעלם דפטור: **אפילו תימא רבנן כו'.** בר"פ כלל גדול (שבת דף סט: ושם) גבי הא דאמר אביי הכל מודים בשבועת ביטוי שאין חייבין עליה קרבן עד שישגוג בלאו שבה ופריך מהא דתניא איזהו שגגת שבועת ביטוי לשעבר דאמר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן אם לאו והיה שם בספרים מני אילימא מונבז ב) השתא בכל התור' כולה דלאו חידוש הוא אמר מונבז דשגגת קרבן שמה שגגה הכא דחידוש הוא לכ"ש אלא לאו רבנן וע"כ לא פליגי רבנן עליה דמונבז אלא בכל התורה כולה דלאו חידוש הוא אבל הכא דחידוש הוא לא תיובתא דאביי תיובתא ורש"י אינו גורס גירסא זו כי קשה לו והא לא אתיא ברייתא לאשמועינן דשגגת קרבן שמה שגגה אלא לאשמועינן היכי אשכחן שגגת שבועת ביטוי לשעבר ובשמעתא דחיק נמי לאשכוחי דקאמר היכי דמי כו' וגרס הקונט' הא מני מונבז היא ופירש אבל לרבנן לית להו שבועת ביטוי לשעבר והקשה הרב רבי אליעזר ממגנצ"א לפירושו דמאן האי תנא דפליג עליה דמונבז התם רבי עקיבא ואיהו אית ליה שבועת ביטוי לשעבר כדאמרי' לעיל והשיב לו רשב"ס דה"פ הא מני מונבז היא אבל לרבנן משכחת לה בענין אחר כגון דאמר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם יש בה לאו או לא וסבור שיש בה עשה וקשיא לר"ת דהכא בשמעתין מסקינן דאפי' לרבנן שגגת קרבן שמה שגגה ויש לומר דלית ליה דאביי ולאביי משכחת להו לרבנן כדפרישית ולפי זה תתיישב נמי גירסא ראשונה דהשתא משמע דברייתא אתיא לאשמועינן דשגגת קרבן שמה שגגה מדלא נקט איני יודע אם יש בה לאו אם לא: **מצטער** ואכלה בשוגג מהו. פי' בקונטרס שאפי' היה זכור היה אוכלה וקשה דאם כן למה נקט מצטער ונראה לפרש דמצטער על מה שאינו שוכח שהיה רצונו שישכח כדי שיאכל אבל במזיד לא היה אוכל ופשיטא דלאו היינו שב מידיעתו כיון שברצונו היה שוכח כדי שיאכל: **צריך** שיוציא בשפתיו שנאמר לבטא בשפתים. נראה דמפשטא דקרא קדריש ולא משום דאייתר להכי מדפריך בסמוך וניגמר מיניה וקאמר נמי משום דהוה תרומה וקדשים ב' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין והשתא א"כ למה ליה קרא בשבועת ביטוי לבטא בשפתים אלא אינו מיותר לכך: **אלא** לשמואל קשיא. ואם תאמר ודשמואל נמי יפרש הכי ולא שגמר בלבו להוציא בשפתיו וי"ל שהאמורה יש לו לפרש דבריו יותר: **גמר** בלבו להוציא פת חטין והוציא פת סתם מנין. השתא משמע דמקרא קדריש הא דלא מיתסר אלא בפת חטין דאזלינן בתר דברים שבלב בשאין הפה מכחיש והא דקאמר שמואל צריך להוציא בשפתיו היינו שצריך להזכיר פת אבל חטין אין צריך להזכיר ותימה דבפרק ארבעה נדרים (נדרים דף כז:) תנן נודרין להרגים ולחרמים ולמוכסין שהן של תרומה כו' ושל בית המלך כו' ומפרש בגמ' דאמר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם אינן של בית המלך ומסיק שאומר בלבו היום ומוציא בשפתיו סתם ואע"ג דסבירא לן דברים שבלב אינן דברים לגבי אונסין אפשר משמע דלא שרי אלא במקום אונס ואע"פ שאומר בלבו היום והכא נמי ליתסר אע"פ שאומר בלבו חטין וי"ל דהתם איירי בעם הארץ דלא התירו לו אלא גבי אונסין כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים אבל לת"ח שרי אפי' שלא במקום אונס וכן מוכח דטעמא הוי משום דלא מהימנינן ליה במה דקאמר שהיה בלבו היום דקאמר לגבי אונסין אפשר משמע אפשר שהיה כדבריו שהיה בלבו היום והכי נמי אשכחן בפ' ב' דנדרים (דף כ.) דמפליג בין ת"ח לע"ה גבי נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים ואי הוה אמרינן דגבי אונסא אפי' מדירו על דעתו שרי הוה אתי שפיר דבלא אונס אסור אפי' אומר בלבו כדמשמע בסוף פירקין (דף כט.) גבי משה שהשביע את ישראל על דעת הקב"ה ועל דעתו ועוד נראה דהכא דסתם פת הוי דחטין להכי שרי אפי' שלא במקום אונס ואם תאמר בההיא דריש מס' נזיר (דף ג:) דתנן האומר אהא הרי זה נזיר ופריך בגמ' דלמא אהא בתענית קאמר ומוקי שמואל כגון שהיה נזיר עובר לפניו ופריך דלמא לפטרו מקרבנותיו קאמר ומשני דאמר בלבו והשתא כיון דגמר בלבו להיות נזיר למה לי נזיר עובר לפניו הא הכא לא בעינן פת חטין עובר לפניו וי"ל דהתם במאי דקאמר אהא לא משמע כלל לשון נזירות אם אין הנזיר עובר לפניו והוי כאילו גמר בלבו להיות נזיר ולא הוציא כלום בשפתיו אבל הכא סתם פת הוי דחטין: **שאני** התם דכתיב וכל נדיב לב. משמע דהכא מודה שמואל דאין צריך להוציא בשפתיו והא דאמר בספ"ק דחגיגה (דף י. ושם) היתר נדרים פורחים באויר דקאמר ר' יצחק בגמ' יש להם על מה שיסמכו דכתיב וכל נדיב לב ודחי דלמא לאפוקי מדשמואל לאו משום דלית ליה י) דשמואל אלא כלומר דלא ס"ל הכא כדשמואל: **משום** דהוו תרומה וקדשים כו'. גבי קדשים כתיב שהביאו בעזרה (דה"ב כט) כל נדיב לב עולות ° וגבי תרומה כתיב (במדבר יח) ונחשב לכם תרומתכם שניטלה במחשבה ואע"ג דתרומה חול אצל קדשים כדאמר בריש האיש מקדש (קדושין דף מא:) ולא ילפינן מקדשים מ"מ קדשים נילפו מיניה הלכך הוו שני כתובים הבאים כאחד ובקונט' פי' דתרומה היינו תרומת המשכן דכתיב וכל נדיב לב הביאו:

לקיים

עין משפט נר מצוה

סז א מיי' פ"ג מהל' שבועות הלכה ז:

סח ב מיי' פ"ב מהל' שגגות הלכה ב:

סט ג מיי' פ"ג מהל' שבועות הלכה יא:

ע ד ה מיי' פ"ב מהל' שבועות הל' י ופ"ב מהל' נדרים הלכה ב סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רי סעיף א וסי' רלט ס"א:

עא ו מיי' פי"ד מהל' מעשה קרבנות הל' יב:

◆

רבינו חננאל

איזו היא שגגת שבועת ביטוי לשעבר. אי דידע מזיד הוא אי לא ידע ונשבע אנוס הוא כרב כהנא ורב אסי א"ל באומר יודע אני ששבועה זו אסורה. אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן אם לאו. ולא תימא כמונבז דמחייב קרבן בשוגג על מאן דידע בשעת מעשה האיסור שעשה ולא ידע שהעושה הוא מביא קרבן אלא אפי' לרבנן דאמרי שגגת קרבן לא שמה שגגה. וכי האי מזיד הוא ולאו בר קרבן הוא הכא מודו רבנן דכיון דבכל התורה כולה לא אשכחן לאו גרידתא דמייתי קרבן דילפינן מע"ז שנאמר ואם נפש אחת תחטא בשגגה והקריבה עז בת שנתה לחטאת וכתיב התם תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' אשכחן דהוקשה התורה כולה לע"ז. מה ע"ז דבר שחייבין עליה זדונו כרת ועל שגגתה חטאת. הכא בשבועה כיון דחדוש הוא דחייבין בה על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן לאו גרידתא אפילו רבנן מודו. והא דמונבז ורבנן מפורשת בשבת פרק כלל גדול: בעא מיניה רבינא מרבא נשבע על ככר שלא יאכלנה ומצטער עליה. כלומר הרעב מצערו ואין שם זולתה ואכלה בשוגג מהו. א"ל תניתוה או הודע אליו חטאתו השב מידיעתו. כלומר מי שיעשה בשגגה כיון שאתה מודיעו שאסור הוא פריש זהו שמביא קרבן על שגגתו. והאי נמי שב מידיעתו הוא וחייב קרבן. וי"א כיון שמצטער עליה אע"ג שאתה מודיעו לא פריש. אפי' אם אכלו בשוגג כמו מזיד חשיב: אבל הנשבע על ככר ומסתכן אם לא יאכלנה שרינן ליה למיכלה: אמר שמואל גמר בלבו צריך להוציא בשפתיו שנאמר לבטא בשפתים. ומותבינן עליה מהא דתניא בשפתים ולא בלב כו'. ופריק רב ששת ונדחה. ופריק א) רבא בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת שעורים שפטור בפת חטין שהרי לא הוציא בשפתיו פת חטין ופטור בפת שעורים שהרי לא גמר בלבו. אלא גמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת סתם מנין שחייב ת"ל לכל אשר יבטא האדם בשבועה. ואדחי' הא תיובתא משמואל: מיתיבי מוצא שפתיך תשמור. אין לי אלא המוציא בשפתיו. גמר בלבו מנין ת"ל כל נדיב לב. ופרקינן לשמואל שאני התם דפריש בה קרא כל נדיב לב. ומשום דהוו שני כתובים הבאים כאחד. קדשים הא דאמרן. ותרומה דכתיב בה ונחשב לכם תרומתכם מלמד שהתרומה ניטלת באומד ובמחשבה. לא גמרינן מינייהו. ומ"ד מלמדין הוו להו שבועות כגון הא דשמואל חולין ותרומה וקדשים קדש וחולין מקדשים לא ילפי דקדשים חמירי לפיכך אתנהו אפילו גמר בלבו. וגרסינן בפסחים פרק תמיד נשחט (דף סג) ר' מאיר סבר לא בעינן פיו ולבו שוין. ורבנן סברי בעינן פיו ולבו שוין. איתיביה אביי המתכוין לומר תרומה ואמר מעשר כו' עד שאני נכנס לבית זה ואמר לזה. שאיני נהנה לזה ואמר לזה לא אמר כלום עד שיהו פיו ולבו שוין. וכיון דמותבינן מהא שמע מינה דהלכתא היא:

א) גי' רבינו אמר רבא תריץ כו' וכ"ה ברי"ף ובחי' רי"ן מיגש.

מסורת הש"ס

א) שבת סט: [ע"ש היטב], ב) [לקמן לא:], ג) [שבת סח: סט.], ד) [שבת סט. יומא פ. הוריות ב. יא. חולין ה:], ה) חגיגה י., ו) [קדושין כד. וש"נ], ז) [פסחים מה. נזיר לז:], ח) [ויקרא ה], ט) בדבר כל"ל. רש"ל, י) [צ"ל לשמואל],

◆

תורה אור השלם

1. אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה: ויקרא ה ד

2. מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ לַייָ אֱלֹהֶיךָ נְדָבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ: דברים כג כד

3. וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים כֹּל נְדִיב לֵב הֵבִיאוּ חָח וָנֶזֶם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל כְּלִי זָהָב וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר הֵנִיף תְּנוּפַת זָהָב לַייָ: שמות לה כב
וַיַּעַן יְחִזְקִיָּהוּ וַיֹּאמֶר עַתָּה מִלֵּאתֶם יֶדְכֶם לַייָ גֹּשׁוּ וְהָבִיאוּ זְבָחִים וְתוֹדוֹת לְבֵית יְיָ וַיָּבִיאוּ הַקָּהָל זְבָחִים וְתוֹדוֹת וְכָל נְדִיב לֵב עֹלוֹת: דברי הימים ב כט לא

◆

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ואי כו' על שגגתה עם: (ב) ד"ה אפי' כו' מונבז פשיטא השתא:

◆

גליון הש"ס

תוס' ד"ה משום וכו' וגבי תרומה כתיב ונחשב. עיין גיטין דף לא ע"א תוס' ד"ה במחשבה:

◆

מוסף רש"י

איזוהי שגגת שבועת בטוי לשעבר. בשלמא להבא, כגון שלא אוכל, משכחת לה כגון שנתעלמה השבועה ואכל, אלא לשעבר כגון שאכלתי והוא לא אכל אין כאן שוגג, דאי כסבור שאכל בשעה שנשבע אינו חייב קרבן, דתניא האדם בשבועה פרט לאנוס, כלומר האדם בשבועה שיהא אדם בשעת שבועה, שתהא דעתו עליו בשעת שבועה, ופרשינן לה לאפוקי כי האי גוונא, ומהשתא לא משכחת שגגה (שבת סט:). **יודע אני ששבועה זו אסורה.** ומוזהרתי על כך, **אבל איני יודע כו'.** דאי בנתעלמה ממנו אזהרת שבועה אין לך אונס בשעת שבועה כזה (שם). **שב מידיעתו.** הפורש ונבדל מתחלה ואין עובר אם היה יודע שהוא אסור, ובתו"כ גרס היושב, שאם היה יודע שהוא חלב היה יושב ומבטל מעבירה זו (חולין ה:). **גמר בלבו.** שבועה או נדר או הקדש (חגיגה י.). **אין מלמדין.** מדהדר כתביה לאידך ולא ילפא מחבריה שמע מינה דוקא הני קאמר (פסחים מה.). **מדלא כתיב אחד** ונגמור כולהו מיניה (קדושין כד.).

מתני׳ א) [א] נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל פטור [ב] לקיים ולא קיים פטור שהיה בדין שיהא חייב כדברי ר׳ יהודה בן בתירא א״ר יהודה בן בתירא מה אם הרשות שאינו מושבע עליו מהר סיני הרי הוא חייב עליו מצוה שהוא מושבע עליה מהר סיני אינו דין שיהא חייב עליה אמרו לו לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו כהן תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן שאם נשבע לבטל ולא ביטל פטור:

גמ׳ ת״ר ב) יכול נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל יהא חייב ת״ל [1] להרע או להיטיב ג) מה הטבה רשות אף הרעה רשות אוציא נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל שהוא פטור יכול נשבע לקיים את המצוה ולא קיים שיהא חייב ת״ל להרע או להיטיב מה הרעה רשות אף הטבה רשות אוציא נשבע לקיים את המצוה ולא קיים שהוא פטור ד) יכול נשבע להרע לעצמו ולא הרע יכול יהא פטור ת״ל להרע או להיטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות [ג] אביא נשבע להרע לעצמו ולא הרע שהרשות בידו יכול נשבע להרע לאחרים ולא הרע שיהא חייב ת״ל להרע או להיטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות [ד] אוציא נשבע להרע לאחרים ולא הרע שאין הרשות בידו מנין לרבות הטבת אחרים ת״ל או להיטיב ה) ואיזו היא הרעת אחרים אכה את פלוני ואפצע את מוחו וממאי דקראי בדבר הרשות כתיבי דלמא בדבר מצוה כתיבי לא ס״ד דבעינן הטבה דומיא דהרעה והרעה דומיא דהטבה דאקיש הרעה להטבה מה הטבה אינה בביטול מצוה אף הרעה אינה בביטול מצוה הרעה גופה הטבה היא ואקיש הטבה להרעה מה הרעה אינה בקיום מצוה אף הטבה אינה בקיום מצוה הטבה גופה הרעה היא אי הכי בדבר הרשות נמי לא משכחת לה אלא מדאיצטריך או לרבות הטבת אחרים ש״מ בדבר הרשות כתיבי דאי ס״ד בדבר מצוה כתיבי השתא הרעת אחרים איתרבי הטבת אחרים מיבעיא והאי או מיבעי ליה לחלק לחלק לא צריך קרא הניחא לר׳ יונתן אלא לר׳ יאשיה מאי איכא למימר ו) דתניא [2] איש אשר יקלל את אביו ואת אמו אין לי אלא אביו ואמו אביו ולא אמו אמו ולא אביו מנין ת״ל [2] אביו ואמו קלל [ה] אביו קלל אמו קלל דברי ר׳ יאשי׳ ר׳ יונתן אומר משמע שניהם כאחד ומשמע אחד בפני עצמו

עד

מתני׳ שהיה בדין שיהא חייב. הנשבע לקיים ולא קיים: **כדברי רבי יהודה בן בתירא** גרסי׳ ולא גרסי׳ דברי רבי יהודה. והכי קאמר נשבע לקיים ולא קיים פטור שאילו לדברי ר׳ יהודה בן בתירא היה בדין לחייבו: **שלא עשה בה לאו כהן.** וקרא כתיב ז) להרע או להיטיב: **גמ׳ יכול נשבע לבטל את המצוה וכו׳.** ותהא זו קרויה הרעה שהוא מריע לעשות שמבטל את המצוה: **מה הטבה רשות.** לקמיה מפרש לה: **יכול נשבע לקיים כו׳.** ותהא זו קרויה הטבה שהוא מטיב לקיים מצוה: **מה הרעה רשות.** לקמיה פריך ממאי דקראי ברשות כתיבי: **ת״ל או להיטיב.** או יתירה לדרשה: **מה הטבה.** לעצמו דהיינו אוכל: **שאינה בביטול מצוה.** כגון אוכל ביוה״כ או חמץ בפסח דהא לא קרי הטבה שהרי גורם רעה לנפשו אלא בקיום מצוה כגון אוכל מצה בלילי פסח אף הרעה דלא אוכל שאינה בביטול מצוה כגון לא אוכל מצה אלא בקיום מצוה כגון לא אוכל חמץ א״כ למה לי דכתבה הך הרעה הטבה היא לענין מצוה והא כתבה: **ואקיש הטבה להרעה מה הרעה.** דלא אוכל שאינה בקיום מצוה כגון לא אוכל חמץ בפסח דההיא לא הרעה מיקריא לענין מצוה: **אף הטבה.** דאוכל שאינה בקיום מצוה כגון אוכל מצה אלא בביטול מצוה כגון אוכל חמץ בפסח וא״כ הטבה זו הרעה היא והא כתבה: ה״ג **אי הכי בדבר הרשות נמי לא משכחת לה אלא מדאיצטריך או לרבות הטבת אחרים שמע מינה לאו בדבר מצוה כתיבי כו׳.** והכי פירושה אי הכי בדבר הרשות נמי איכא לאקשויי כי האי גוונא אקיש הרעה להטבה מה הטבה דאוכל שאינה בדבר רע לגופו כגון אוכל דבר שקשה לגוף דההיא לאו הטבה מיקריא אלא דבר המהנהו אף הרעה דלא אוכל שאין שבועה זו רעה לגופו אלא הטבה כגון לא אוכל דברים הקשים לגוף וא״כ הרעה הזאת הטבה היא לו והא כתיב ליה הטבה ואקיש הטבה להרעה מה הרעה דלא אוכל לא נשבע על דבר הקשה דההיא לאו הרעה מיקריא אלא בדבר הטוב לגוף נשבע שלא יאכלנו אף הטבה דאוכל כגון שנשבע בדבר הרע לו שתהא שבועה רעה לו א״כ הטבה גופה הרעה היא: **השתא הרעת אחרים.** דהויא ביטול מצוה איתרבאי הטבת אחרים דקיום מצוה היא מיבעיא: **והאי או מיבעי ליה לחלק.** דאי כתיב להרע ולהיטיב הוה אמינא עד דמשתבע אתרוייהו: **אביו קלל אמו קלל.** בראש המקרא סמך קללה לאביו ובסופו סמך קללה לאמו: **ומשמע אחד בפני עצמו.** וריבויא דסיפיה דקרא מיבעי ליה לרבות מקלל לאחר מיתה והכי מפר׳ לה בסנהדרין ח):

ומשני

לקיים המצוה פטור שהיה בדין שהוא חייב דברי ר׳ יהודה בן בתירא. בקונטרס גורס כדברי ר׳ יהודה בן בתירא ולא גרס דברי משום דבמתני׳ קתני פטור ולר׳ יהודה בן בתירא הוי חייב כדקתני לקמן במתניתין ולריב״א היה נראה לקיים גירסת הספרים דמודה ר׳ יהודה בנשבע שלא לאכול נבילה ואכל דפטור דאין איסור חל על איסור ולעיל (ד׳ כג:) נמי פריך גבי נבילה מושבע ועומד מהר סיני הוא משמע דליכא מאן דפליג ודוקא בלקיים המצות כגון לישב בסוכה או לאכול מצה מחייב ר׳ יהודה וטעמא כדאמר בנדרים (ד׳ ח.) מנין שנשבעין לקיים המצות שנא׳ נשבעתי ואקיימה וה״נ מחייב עליה קרבן ט) והכי איתא בירושל׳ דשלא אוכל נבילה ואכל מודה רבי יהודה דפטור דאי תימא חייב ליתני לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו כהן והן כלאו תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן והן כלאו פי׳ הן כלאו שאוכל נבילות כמו שלא אוכל נבילות אלא ודאי מודה רבי יהודה בן בתירא דפטור והשתא גרסי׳ דברי ר׳ יהודה שפיר דהכל מדר׳ יהודה בן בתירא וה״פ לקיים מצוה פטור דהיינו שלא אוכל נבילות ויש מקום שבדין חייב כגון לישב בסוכה דברי רבי יהודה בן בתירא: **מצוה שמושבע עליה מהר סיני.** תימה מהאי טעמא נמי אמאי אין איסור חל על איסור ואי משום דילפינן בפרק כל הבשר (חולין דף קיג:) מומתו בו כי יחללוהו פרט לזו שמחוללת ועומדת וילפינן מינה דכהן טמא שאכל תרומה טמאה פטור אם כן היכי עביד קל וחומר נימא איסור שאינו חל על איסור יוכיח: **ת״ל להרע או להיטיב.** הך דרשא לא אתיא כר״ע דלדידיה אמר לעיל (דף כו.) דדריש ריבויי ומיעוטי ומאי מיעט דבר מצוה: **מה הטבה רשות.** פירוש שאינה בביטול מצוה והכי מפרש לה לקמן: **אביא נשבע להרע לעצמו.** כולי הך בבא לא צריכא אלא לאשמועינן דאדם רשאי לחבול בעצמו דפלוגתא היא בהחובל (ב״ק דף צא:): **נשבע להרע לאחרים.** הך בבא נמי לא צריכא ומשום סיפא דבעי לרבויי הטבת אחרים נקט לה: **דלמא בדבר מצוה כתיבי.** פי׳ אף בדבר מצוה אבל אין לפרש דלמא בדבר מצוה לחוד כתיבא מדקאמר לקמן אלא אי אמרת בדבר מצוה כתיבי מאי מיעט ולימא דמיעט דבר הרשות אלא פשיטא ליה להש״ס דבדבר הרשות כתיב דלהרע ולהיטיב משמע נמי בהרעת הגוף ובהטבת הגוף: **דלמא בדבר מצוה כתיבי.** קראי להרע כגון לא אוכל מצה שהיא הרעה גמורה שמריע לגופו ולנפשו ולהיטיב כגון אוכל מצה שהיא הטבה גמורה שמטיב לגופו ולנפשו: **אי הכי בדבר הרשות נמי לא משכחת לה.** תימה דבדבר הרשות משכחת לה שפיר הרעה דומיא דהטבה והטבה דומיא דהרעה מה הטבה שאינה בביטול מצוה ומותר לעשות דאל״כ לאו הטבה היא אף הרעה שמותר לעשות כגון לא אוכל ככר זו ומה הרעה שאינה בקיום מצוה שאין חובה לעשות אף הטבה כן כגון אוכל ככר זו דמה לנו להקיש לגמרי עד שיקשה הטבה גופה הרעה היא כיון שאנו מוצאין להשוותם: **מדאיצטריך או לרבות הטבת אחרים.** תימה א״כ למה להו לרבנן למימר במתני׳ תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן תיפוק ליה דלהרע לא מיירי בדבר מצוה מדאיצטריך או לרבות הטבת אחרים ובעינן הטבה דומיא דהרעה דבדבר הרשות ולאו פירכא היא דנהי דקיום מצוה לא כתיב הכא מ״מ נילף מקל וחומר:

עד

עין משפט נר מצוה

עב א מיי׳ פ״ה מהל׳ שבועות הל׳ יד טו סמג לאוין רלח רמא טוש״ע י״ד סי׳ רלו ס״ה:

עג ב מיי׳ שם הל׳ טז טוש״ע שם סעיף ב:

עד ג שם בהג״ה:

עה ד מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ב:

עו ה מיי׳ פ״ה מהל׳ ממרים הלכה א ופ״ו הלכה ב סמג לאוין ריט טוש״ע י״ד סי׳ רמא סעיף א:

* * *

רבינו חננאל

מתני׳ נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל לקיים את המצוה ולא קיים פטור. שהיה בדין שיהא חייב דברי ר׳ יהודה בן בתירה כו׳. והני מילי בשוגג ובקרבן: ת״ר נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל יכול יהא חייב ת״ל להרע או להיטיב. מה הטבה רשות אף הרעה רשות כו׳. ופריש בה נשבע לבטל מצוה ולא ביטל. או נשבע לקיים מצוה ולא קיים. בתרווייהו הואיל ואינו דבר הרשות פטור משבועת ביטוי אבל נשבע להרע לעצמו ולא הרע חייב. מאי טעמא דרשות בידו להרע לעצמו. אבל הנשבע להרע לאחרים כגון שנשבע שאכה לפלוני ואפצע את מוחו וכיוצא בהן פטור שאין הרעת אחרים בידו. אבל נשבע להיטיב לאחרים ולא היטיב חייב. (ואמרינן) [ודייקינן] להא דתנו רבנן. וממאי דקראי בדבר הרשות כתיבי דלמא בדבר מצוה כתיבי. ודחינן לא ס״ד דכתיב להרע או להיטיב דבעינן (הטבה דומיא דהרעה) [הרעה דומיא דהטבה] מה הטבה ליתא בביטול מצוה אף הרעה נמי ליתא בביטול מצוה. נמצאת הרעה זו גופה הטבה היא כיון דליתא בביטול מצוה. והטבה דומיא דהרעה מה הרעה אינה בקיום מצוה אף הטבה אינה בקיום מצוה. והאי הטבה גופה הרעה היא דהא ביטל מצוה. ואקשינן אי הכי אוכל ולא אוכל נמי נימא הכי מה הטבה שאינה בלא אוכל אלא באוכל אף הרעה נמי שאינה בלא אוכל אלא באוכל האי הטבה היא כו׳. ודחינן האי מאי אי אמרת בשלמא קראי בדבר הרשות כתיבי. היינו דאצטריך או לרבות הטבת אחרים. אלא אי אמרת בדבר מצוה כתיבי השתא הרעת אחרים אתרבי הטבתם מיבעי. ואקשינן האי או מיבעי לו לחלק דאי לא כתב או הוה אמינא אינו חייב אלא אם ירע ויטיב תרוייהו בהדי הדדי אבל זה בלא זה פטור. להכי כתב או לחלק. ואמרינן הניחא לר׳ יונתן אלא לר׳ יאשיה כו׳. ופי׳ חלוקתם כדתניא איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו. אין לי אלא אביו ואמו. אביו בלא אמו אמו בלא אביו מנין ת״ל אביו ואמו קלל. אביו קלל אמו קלל דברי ר׳ יאשיה כו׳:

מסורת הש״ס

א) [נדרים טז] לעיל כה:, ב) [נדרים טז:], ג) [ב״ק לא.], ד) [שם], ה) [שם], ו) ב״מ לד: סנהד׳ סו. פה: חולין עח: [ב״מ לה: יומא מ: מנחות ב: לא.], ז) [ויקרא ה], ח) [דף פה:],

* * *

תורה אור השלם

1. אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה: ויקרא ה ד

2. כִּי אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ מוֹת יוּמָת אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל דָּמָיו בּוֹ: ויקרא כ ט

* * *

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה לקיים וכו׳ והכי איתא בירושלמי. עיין לעיל דף כ ע״ב תוס׳ ד״ה דכי ומ״ש שם:

* * *

מוסף רש״י

שלא עשה בה לאו כהן. דלאיתיה בכהן ולאיתיה בלאו (לעיל כה:). **ולא ביטל יהא חייב.** קרבן שבועה (נדרים טז:). **מה הטבה רשות.** דלאו בעי אכיל ולאו בעי לא אכיל, חייב בקרבן על השבועה, אף הרעה דמחייב קרבן הרעה רשות, ולא נשבע לבטל את המצוה, דהא שבועה דהרעה לאו הרשות בידו (שם יז.). **אין לי אלא אביו ואמו.** כאחד (סנהדרין סו.) שניהם יחד (שם פה:) קלל שניהם (חולין עח.). **אביו ולא אמו אמו ולא אביו.** אחד מהם מנין (שם). **אביו קלל אמו קלל.** כלומר סמך קללה בראש המקרא לאביו ובסופו סמך לאמו (שם וכעי״ז שם פה: וב״מ צד: וחולין עח:) למימרא דלא האי ולא האי (חולין שם). **ר׳ יונתן אומר.** מתחלת המקרא משמע את אביו ואת אמו, דאע״ג דו״ו מוסיף על ענין ראשון משמע נמי אחד מהם (סנהדרין סו.). **משמע שניהם כאחד כו׳.** אביו ואמו משמע נמי או האי או האי (חולין עח.).

עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו אפי' תימא ר' יאשיה וסבר לה [א]כר"ע דדריש רבויי ומיעוטי [ב](ואייתר ליה או לחלק) אי אמרת בשלמא בדבר הרשות כתיב ממעט דבר מצוה אלא אי אמרת בדבר מצוה כתיב ממאי קא ממעט: א"ר יהודה בן בתירא מה אם הרשות כו': ורבנן שפיר קאמרי ליה לר' יהודה בן בתירא ור"י בן בתירא אמר לך אטו הטבת אחרים לאו אע"ג דליתא בכלל הרעת אחרים ורבי רחמנא הכא נמי בקיום מצוה אע"ג דליתיה בביטול מצוה רבייה רחמנא ורבנן התם איתיה בלא איטיב הכא מי איתיה בלא אקיים: **מתני'** [ג][א]שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת זו היא שבועת בטוי [ב]שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד [ד][ג]שבועת שוא חייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור: **גמ'** למה לי למיתני שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכלנה הא קמ"ל טעמא דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אוכלנה דלא מיחייב אלא חדא אבל אמר שלא אוכלנה והדר אמר שלא אוכל [ד]מיחייב תרתי כדרבא דאמר רבא [ה]שבועה שלא אוכל ככר זו כיון שאכל ממנה כזית חייב שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל את כולה: שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת כו': הא תו למה לי הא קמ"ל חיובא הוא דליכא הא שבועה איכא דאי משכחת רווחא חיילא למאי הלכתא לכדרבא [ה]דאמר רבא [ו]שאם נשאל על הראשונה עלתה לו שניה תחתיה לימא מסייעא ליה [ז][ו]מי שנדר ב' נזירות ומנה ראשונה והפריש עליה קרבן ואח"כ נשאל על הראשונה עלתה לו שניה בראשונה הכי השתא התם נזירות מיהא איתא דכי מני לראשונה בעי מיהדר מימנא לשניה בלא שאלה הכא שבועה שניה מי איתא כלל אמר רבא נשבע על ככר ואכלה אם שייר ממנה כזית נשאל עליה אכלה כולה אין נשאל עליה א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי ה"ד אי דאמר שלא אוכל מכזית קמא עבדיה לאיסוריה אי דאמר שלא אוכלנה מאי איריא כזית

אפי'

ומשני ר' יאשיה דלא מייתר ליה או נפקא ליה דקראי לאו במצוה איירי דסבר לה כר"ע דדריש רבויי ומיעוטי כו' מאי מיעט אין לך דבר הראוי למעט כנשבע לבטל את המצוה ואם זה חייב כ"ש כל שאר שבועות אלא ודאי ביטול מצוה אימעוט וקיום מצוה ממעיט מדליתיה בלאו והן: **איתיה בלא איטיב.** לאחרים כגון מתנה לעשיר: ה"ג **הכא מי איתא בלא אקיים:** **מתני'** ה"ג **שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה.** לקמיה מפרש ל"ל דנקט שבועה שלישית: **אינו חייב אלא אחת.** שאין שבועה חלה על שבועה: **גמ' למה לי למיתני שלא אוכל שלא אוכלנה.** למינקט תרי ליתני ליתני (א) שלא אוכל שבועה שלא אוכל: **אבל אמר שבועה שלא אוכלנה והדר אמר שלא אוכל.** ואכלה כולה חייב שתים דחיילא לה שבועה שניה [ז] ואילו שלא אוכלנה כולה משמע אבל מקצתה לא אסר עליו וכי הדר אשתבע שלא אוכל אוסר עצמו בכזית ממנה וכי אכל כזית קמא חייב משום שבועה שניה וכי גמר ואכלה חייב משום שבועה ראשונה אבל האומר תחלה שבועה שלא אוכל אוסר עצמו בכזית ממנה הלכך שניה לא חיילא דבכלל ראשונה היא דכיון דאיתסר בכזית ראשון שוב לא יאכל כלום ממנה כ"ש כולה: **כדרבא.** דאמר אוכלנה משמע כולה אבל לא אוכל אסר עצמו בכדי אכילה: ה"ג **הא תו ל"ל הא קמ"ל חיובא הוא דליכא הא שבועה איתא וכי משכחת רווחא חיילא כדרבא דאמר רבא שאם נשאל כו': הא תו ל"ל.** שבועה שלישית ל"ל משבועה שניה אשמועינן דאין שבועה חלה על השבועה: **הא קמ"ל כו'.** להכי נקט למינקא דאשמועינן חיובא הוא דליכא אשבועות אחרונות הא שבועות הם ולא יצאו לבטלה ואם ימצאו מקום יחולו והיכי דמי כדרבא שאם נשאל לחכם על הראשונה עלתה שניה תחתיה ונאסר בככר משום שבועה שניה וכן אם נשאל על השתים חלה (ב) על השלישית לפי שהחכם עוקר הנדר מעיקרו שהרי פותח לו בחרטה והוי כמי שלא נדר וחלה השניה למפרע שהראשונה היתה מעכבתה מלחול ואינה לראשונה הואיל ונשאל עליה: **שתי נזירות.** סתם נזירות ל' יום [ח]: **והפריש קרבן.** לתגלחתו ונשאל לחכם על הראשונה עלתה לו שניה במנין שמנה לשם ראשונה ואינו צריך לשמור עוד נזירות שניה והקרבן שהפריש מביא עליה כדמפרש טעמא לקמן [כח.] מי גרס לשניה שלא תחול תחלה להיות מנין הראשון של ראשונה היתה מעכבתה והרי אינה לראשונה שסילקה ועקרה בשאלה זו ונמצא המנין למפרע של שניה. ה"ג גבי שבועות מי הוא גורם לשניה שלא תחול ראשונה היתה גורמת לה והרי אינה שעקרה בשאלה ונמצאת שניה חלה למפרע: **הכי השתא התם.** נודר שתי נזירות נזירות מיהא איתא אפי' לא נשאל על הראשונה לא יצתה נזירות שניה מפיו לבטלה דהא כי מני לראשונה בעי למימני לשניה וכיון דדבר העומד להיות הוא כשימצא מקום הרי מצא מקום למפרע ע"י שאילה לחול מיום ראשון לפיכך מנין עולה לה: **הכא.** גבי שבועות אי לאו שאלה מי הוה קיימא שניה לחול כלל הכא איכא למימר כשיצתה שניה מפיו יצתה לבטלה ולא לחול עד עולמית ואף כשיבא המקום שהרי כבר בטלה: **נשאל עליה.** והותר לו זית הנשאר ובאכילתו לא עבר (ג):

אפי'

עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו. ור' יאשיה הא דאיצטריך למיכתב יחדיו בחורש בשור ובחמור שלא יתחייב אפי' אינס קשורים יחד כדאמר בירושלמי דאיצטריך למעוטי קושר אחורי הקרון וגם בלבישת צמר ופשתים איצטריך שלא לאסור אפי' אינן תכופין כגון שני מלבושים אחד של צמר ואחד של פשתים: **אלא** אי אמרת בדבר מצוה מאי מיעט. וא"ת אימא דמיעט לשנות את הידוע ומילתא דליתא בלהבא לשמואל ומילתא דליתא בלאו והן אליבא דרב וי"ל דשקולים הן כדפרישי' לעיל ואי מרבינן האי האי ועוד א"כ ליכתוב לעשות ושלא לעשות ולא בלשון הרעה והטבה: **הא** תו ל"ל חיובא הוא דליכא. זו היא גירסת הקונט' ודייק מדתנן במתני' תלת זימני שלא אוכל שלא אוכלנה [שלא אוכלנה] ואין נראה דבפרק שני דנדרים (ד' יז.) תנן שבועה שלא אוכל [שבועה] שלא אוכל אינו חייב אלא אחת ולא קתני התם תלתא זימנין ואפ"ה דייק כרבא התם בגמ' (דף יח.) ממתני' מדלא קתני חייב אחת ומדלא קתני אינו אלא אחת וקתני אינו חייב אלא אחת רווחא הוא דלית ליה הא כי מיתשיל על חברתה חיילא לכך נראה כספרים דל"ג במתני' דהכא תלת זימנין ול"ג הא תו ל"ל אלא ה"ג חיובא [הוא] דליכא כו' ודייק מדקתני אינו חייב אלא אחת כדדייק בנדרים ואע"ג דהכא לא מצי למיתני (ד) אלא אחת דאיצטריך למיתני חייב לאשמועי' הא שלא אוכלנה והדר שלא אוכל חייב שתים מ"מ דייק שפיר מדלא קתני חייב אחת: **הכי השתא התם איתא לשניה כו'.** בפ"ב דנדרים (דף יח.) לא מסיק הכי אלא דחי התם כגון שקיבל עליו שתי נזירות בבת אחת ונראה דהתם ס"ד לפשוט דמיירי כגון דאמר הריני נזיר היום הריני נזיר היום וס"ל כרב הונא דאמר התם לעיל דאין נזירות חלה על נזירות ומייתי סייעתא שפיר דהוי השתא דומיא דשבועות ודחי כגון שקבל עליו ב' נזירות בבת אחת ולא דמי לשבועה דהכא בנזירות חיילי תרווייהו להתחייב למנות ב' נזירות זו אחר זו אפי' לא נשאל על הראשון אבל בשמעתין בעי לאתויי סייעתא אפילו אם נאמר דנזירות חלה על נזירות או שקבל עליו שתי נזירות בבת אחת כיון שאותו מנין מנה לשם ראשונה איך תעלה לו לשניה בראשונה אי לאו משום דאמר אי משכחת שניה רווחא חייל' וה"ה גבי שבועה ומשני דהא לא דמי דהתם איתא לשניה דכי סליק מראשונה חיילא שניה הכא מי איתא לשבועה כלל ונראה דהתם כי פריך לרב הונא דאמר דאין נזירות חלה על נזירות מהך דמי שנדר שתי נזירות ומשני כגון שקיבל שתי נזירות בבת אחת ה"מ לשנויי אע"ג דאין נזירות חלה על נזירות מ"מ אי משכחת רווחא חיילא כדרבא אלא הש"ס משני לפי מה שהמקשה לא אסיק אדעתיה ההיא דרבא הקשה ר"י בר' מאיר כשקיבל עליו שתי נזירות בבת אחת ונשאל על אחת מהן אמאי לא נשתרי בשניה מ"ש מהא דתנן (נדרים דף סו.) קונם שאיני נהנה לכולכם הותר אחד מהן הותרו כולן ונראה דיש לחלק דהכא כיון דסליק למנין ב' נזירות כקיבל כל אחד בפני עצמה דמי: **אם** נשתייר הימנו כזית נשאל עליה. נראה דכי לא שייר אלא פחות מכזית דחייב עליה אע"ג דאמר שלא אוכלנה דכי משתבע על הככר אין דעתו שלא ישייר פחות מכזית דאין לך אדם שיאכל ככר שלם שלא יהו מעט פירורין נשרים ממנו דאי מפטר עד שיאכל גם אותו פחות מכזית אמאי קאמר בסמוך דלא חשיב לאיתשולי עליה מ"ש משבועה שלא אוכל כל שהוא דהתם פשיטא שיכול לישאל:

אמר

עין משפט נר מצוה

עז א מיי' פ"ד מהל' שבועות הל' י ופ"ו הל' יז ופ"ג מהל' נדרים הלכה ג סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלט סעי' יג וסי' רלח סעיף יא וסעיף כא:

עח ב מיי' פ"א מהל' שבועות הל' ג:

עט ג מיי' שם הל' ז:

פ ד מיי' שם פ"ד הל' ט י סמג שם טוש"ע י"ד סי' רלח סעיף י:

פא ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף יד וסעיף טו:

פב ו מיי' שם פ"ו הל' יז סמג שם טוש"ע שם סי' רלח סעי' כא וסי' רלט סעיף יג:

פג ז מיי' פ"ג מהל' נזירות הלכה י:

* * *

רבינו חננאל

פים' שהיה בדין שיהיה חייב דברי ר' יהודה בן בתירה כו'. שפיר קאמרו ליה רבנן דשבועת מצוה לא תעשה בטול מצוה כקיום מצוה. דבביטול מצוה אם נשבע לבטל ולא ביטל פטור. ואם נשבע לקיים ולא קיים לדבריך חייב ואמר להו ר' יהודה בן בתירה והלא הנשבע להרע לאחרים פטור. אבל להיטיב לאחרים חייב דרביה קרא אע"ג דליתא בלהרע הכא נמי כדרביה קרא קיום מצוה אע"ג דליתא בביטול מצוה. ורבנן התם איתא לשבועה אם נשבע שלא איטיב לפלוני חייב הכא ליתא אם לא אקיים את המצוה שהנשבע שלא לקיים המצוה הנה נשבע שפטור ולא תמצא שחייב: **ירושלמי** שבועות אין בהן כרת. מעילה אין בה כרת. על דעת ר' יוחנן דאמר שבועה שלא אוכל מצה אסור לוכל מצה בלילי הפסח. שבועה שלא אוכל מצה בליל הפסח לוקה ואוכל מצה. וכן הנשבע שלא לישב בצל אסור לישב בצל סוכה אבל הנשבע שלא לישב בצל סוכה לוקה ויושב בסוכה דמצוה: ת"ר בספרי דבי רב מיין ושכר יזיר לעשות יין מצוה כיין רשות כו' עד ת"ל מיין ושכר יזיר לעשות יין מצוה כיין רשות. וגרסינן בתחלת נזיר מאי היא קדושא ואבדלתא הרי מושבע עליה מהר סיני. אלא כי הא דאמר רבא שבועה שאשתה וחזר ואמר הריני נזיר אתיא נזירות וחלה אשבועתו: (וישב בסוכה) [ירושלמי] אזהרה לשבועת הרשות מנין לא יחל דברו לא יעשה דבריו חולין: **מתני'** שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה ואכלה. אינו חייב אלא אחת. וזו היא שבועת ביטוי שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד. ואוקימנא אם נשבע שלא אוכלנה והדר נשבע שלא יאכל ככר זו חייב שתים כדרבא דאמר שבועה שלא אוכל זו אפילו אכל כזית ממנה חייב. ואם נשבע אח"כ שלא אוכלנה ככר פשטה שבועתו הראשונה בכולה ואין שבועה חלה על שבועה אבל אמר שבועה שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל את כולה. ואם נשבע אח"כ שלא יאכל ככר זו. חלה השבועה אמקצתה. דייקינן אמתני' דקתני אינו חייב אלא אחת חיובא הוא דלא מחייב אשאר שבועות. אבל שבועה קיימא לה. דאי משכחת רווחא חיילא למאי הלכתא לכדרבה דאמר נשאל על הראשונה ובטלה חלה השניה תחתיה. ואתינן לסיועי מהא דתני מי שנזר שתי נזירות ומנה את הראשונה כו'. ודחינן הכי השתא התם גבי נזירות איתנהו תרווייהו וכי שלים ראשונה חיילא שניה הכא השבועה השניה בלא שאלה על הראשונה מי איתא לשניה כלל: אמר רבא נשבע על ככר ואכלה אם נשתייר ממנה כזית נשאל עליה. אכלה כולה אינו נשאל עליה. ומקשינן

מסורת הש"ס

א) [לעיל כו.], ב) רש"ל מ"ז, ג) לעיל ג: כה. [תמורה ג:], ד) [לקמן כט:], ה) נדרים יח. סט., ו) שם יז: יח. תוספתא דנזיר פ"ב [ע"ש], ז) בדפו"י דאילו, ח) [נזיר ה.].

* * *

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה למה וכו' ליתני הכי שבועה שלא אוכל: (ב) ד"ה הא וכו' על השתים חלה השלישית כצ"ל ותיבת על נמחק: (ג) ד"ה נשאל וכו' עבר למפרע הס"ד: (ד) תום' ד"ה הא כו' למיתני אינה אלא:

* * *

מוסף רש"י

עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו. כדרך שהוצרך לפרוט בכלאים שכתוב בו (דברים כב) לא תחרוש בשור ובחמור ופרט בו יחדיו, שלא תאמר אסור לחרוש בשור לבדו ובחמור לבדו, ואביו ואמו קלל דסיפא דריש ליה ר' יונתן באלו הן הנחנקין לרבות את המקלל לאחר מיתה (סנהדרין סו. וכעי"ז שם פה: וב"מ צה.). **שבועה שלא אוכל ככר זו כו'.** דהא נשבע תלת זימני שלא יאכל אותו ככר (תמורה ג:). **אינו חייב אלא אחת.** כדאמרינן דאין שבועה חלה על שבועה (שם) דכיון דנשבע שבועה ראשונה הוה לה שבועה שניה לקיים את המצוה ותנן במתניתין דפטור (לעיל כא. וכעי"ז לעיל ד.). **זו היא שבועת בטוי.** דקאמר קרא לבטא בשפתים להרע או להטיב וגו' וזו היא שבועת בטוי שמוציא בשפתיו שלא יאכל אותו ככר, אבל לא גזיל מידי לחבריה, אבל שבועת העדות ושבועת הפקדון מביא על הזדון כשגגה אשם (תמורה ג:). **שאם נשאל על הראשונה.** שבא לפני חכם ושאל על שבועה ראשונה והתיר, **עלתה לו שניה תחתיה.** שאם עובר חייב משום שבועה שניה (נדרים יח.). **והפריש עליה קרבן.** וקודם שהפרישו נשאל על נזירות ראשונה שכבר נדר ואמרו ליה שבטעות נדר ושלא לצורך היה נדר אותם שלשים (שם יז:). **עלתה לו.** אותה נזירות שכבר נדר בשניה שעדיין חייב ומקריב הקרבן על נזירות השניה ביום שהשלים נזירות ראשונה (שם).

אפי' כל שהוא נמי אי בעית אימא שלא אוכל אי בעית אימא שלא אוכלנה איבעית אימא שלא אוכל מיגו דמהניא ליה שאלה אכזית בתרא מהניא ליה שאלה נמי אכזית קמא ואיבעית אימא שלא אוכלנה אי שייר כזית חשיב לאיתשולי עליה ואי לא לא חשיב לאיתשולי עליה מיתיבי [א]מי שנדר שתי נזירות ומנה ראשונה והפריש עליה קרבן ואח"כ נשאל על הראשונה עלתה לו שניה בראשונה הכא במאי עסקינן בשלא כיפר והתניא [א]כיפר בשלא גלח ור"א היא דאמר תגלחת מעכבא והתניא [ב]גלח אמר רב אשי נזירות קא רמית מי גרם לשניה שלא תחול ראשונה ואינה אמימר אמר [ג]אפילו אכלה כולה נשאל עליה אי בשוגג מחוסר קרבן אי במזיד מחוסר מלקות אבל כפתוהו על העמוד לא כדשמואל דאמר שמואל [ב][ד]כפתוהו על העמוד ורץ מב"ד פטור [ה]ולא היא התם רץ הכא לא רץ [ג]אמר רבא [ו]שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו ואכל את הראשונה בשוגג והשניה במזיד פטור [ז]ראשונה במזיד ושניה בשוגג חייב [ח]שתיהן בשוגג פטור שתיהן

אפי' כל שהוא. שיור נמי מעכב שלא עבר על שבועתו וראוי לשאלה: **מיגו דמהניא שאלה כו'.** דהא כי אכליה לכזית קמא עדיין כל זיתים שבה אסורין עליו ומהניא להו שאלה וכיון דנשאל וקיי"ל [ג] חכם עוקר נדר מעיקרו ואשתכח דלא הויא שם שבועה כלל הלכך כזית קמא אשתכח דלא באיסורא אכליה: **ואחר כך נשאל על הראשונה.** אלמא אע"ג דאזלא לה כולה נשאל עליה: **שלא גלח.** פתח אהל מועד את ראש נזרו כדכתיב [ד]: **דר' אליעזר.** במסכת נזירות (דף סג.): **תגלחת מעכבא.** לשתות יין וליטמא למתים הלכך הוי שיור: **א"ר אשי נזירות קא רמית כו'.** לעולם משעבר על שבועתו לא חזיא לשאלה ולא מהניא לה שאלה. ודקשיא לך נזירות לאו קושיא היא: **מי גרם לשניה שלא תחול.** כלומר מי גרם לך לומר שהימים המנוים לא לשניה נמנו אלא לראשונה דתימא אזלא לה ראשונה ותקשי לך ראשונה היתה גורמת לך לומר כן: **ואינה.** והרי גלה החכם לך שחרטתו של זה חרטה ועקר את הראשונה מעיקרא ונמצא מנין המנוי של שניה נמנה וכולה ראשונה אכתי הוה קיימא כשנשאל. אבל ככר שנשבע עליה ואכלה על כרחך עבר לה שבועתו ושוב אין לה שאלה: ה"ג **אמימר אמר אפי' אכלה כולה נשאל עליה דאי בשוגג מחוסר קרבן ואי במזיד מחוסר מלקות אבל כפתוהו על העמוד לא: מחוסר קרבן.** וקרבן הוה ליה שיור וכן מלקות למזיד אבל כפתוהו ללקות שוב אין כאן שיור שהרי הוא כאילו לוקה כבר כדשמואל: **התם רץ.** ונתבזה במנוסה זו ואיכא ונקלה אחיך [ה] כיון שנקלה הרי הוא אחיך (מכות דף כג.): **אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו.** נמצאת האחת איסור והאחת תנאי זו שנשבע עליה הוי איסור וזו שיתלה בה הוי תנאי. ואשמועינן רבא דכל שבועה שנשבע על תנאי ותלה דבר בחבירו אין איסור השבועה חל עליו בשעת שבועה אלא בשעת מעשה הראשון הלכך ההיא שעתא שעת שבועה היא ואם באותה שעה זוכר את שבועתו קרינן ביה האדם בשבועה [ו] וחלה עליו שבועה להתחייב קרבן על השוגג בין שאכל התנאי ראשון בין שאכל האיסור ראשון ובלבד שתהא שגגה [ז] באכילת האיסור ומלקות על המזיד ובלבד שתהא התראה באכילת האיסור ואם כבר שכח שבועתו בשעת מעשה ראשון לא קרינן ביה האדם בשבועה ואין השבועה חלה עליו לא לקרבן ולא למלקות ומייתינן ליה סייעתא לקמן [ע"ב] ממתניתין דנדרים: **אכל את הראשונה כו'.** ההיא דתנאי קרי ראשונה שכך היתה סדר שבועתו אם אוכל זו לא אוכל זו. והאי דנקט אכילת התנאי ברישא לאו משום דאי עביד איפכא לא חיילא דודאי חיילא ומתחייב למפרע אלא משום דבעי למימר ראשונה במזיד ושניה בשוגג חייב קרבן ודוקא דהך שניה דאיסור הוא דהויא לה שגגה באכילת איסור דאי בתנאי לא מייתי קרבן על אכילת האיסור למפרע שהיתה מזיד ובהיתר שעדיין לא נאסרה עליו ואע"פ שהוא שוגג בשעת אכילה אחרונה שהוא עובר בה על השבועה למפרע שגגה באיסור בעינן: **אכל את הראשונה בשוגג ושניה במזיד פטור.** בשעת אכילה ראשונה כבר שכח [ח] בשבועתו וכשאכל האיסור היה זכור את שבועתו ועבר עליה במזיד פטור ממלקות ואפי' בהתראה לפי שלא חלה שבועה עליו שהרי בשעת אכילה ראשונה שהיתה שבועה ראויה לחול כבר שכוח היה ולא קרינא ביה האדם בשבועה וכל שכן מקרבן שאין קרבן על המזיד: **ראשונה במזיד ושניה בשוגג חייב.** כשאכל התנאי ראשון היה זכור את שבועתו ואכלו במזיד ובהיתר גמור שהרי לא עליו נשבע והיא אכילה ראשונה במזיד וכשאכל בשניה את האיסור אכלו בהעלם שבועה חייב קרבן הואיל ובאכילה ראשונה זכור הוא את שבועתו ויודע שבאכילה זו אוסר עליו את השניה האדם בשבועה קרינא ביה וחלה עליו שבועה וכשאכל שניה שוגג הרי עבר על שבועתו שוגג וחייב קרבן: **שתיהן בשוגג פטור.** בין שאכל התנאי ראשון בין שאכל האיסור ראשון פטור כדפרישית שהרי באכילה ראשונה היתה שבועה ראויה לחול ובאותה שעה היה שכוח ולא חלה עליו השבועה לאסור את השניה עליו:

שתיהן

אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו. מה שפירש בקונטרס אין שבועה חלה אלא בשעת מעשה הראשון הלכך ההיא שעתא שעת שבועה היא ואם באותה שעה זוכר את שבועתו קרינא ביה האדם בשבועה וחלה עליה שבועה להתחייב קרבן על השוגג בין שאכל התנאי ראשון בין שאכל האיסור ראשון ובלבד שתהא שגגה באכילת האיסור זה הפי' מגומגם דבאכילת איסור ראשון לא משכחת חיוב קרבן דאי אכלו בשוגג לא קרינא ביה האדם בשבועה ולא חלה עליו שבועה ואי אכלו במזיד הא בעינן שגגה באכילת האיסור לפירוש הקונטרס ואי אפשר ליישבו אלא בדוחק דמשכחת לה כגון שנשבע שאוכל איסור ראשון לא שכח שבועתו והוי האדם בשבועה אבל בשוגג הוא שאינו יודע שזה הככר שנשבע עליו ואע"פ שמותר לאוכלו חשוב שגגה הואיל וברצונו לא היה אוכלו לפי שמתאוה לאכול של תנאי או בשום ענין שצריך לאוכלו כגון שנשבע לאוכלו או שמסתכן עליו וכל זה דוחק ומה שפי' נמי בסמוך גבי אכל את ראשון כו' האי דנקט אכילת התנאי ברישא לאו משום דאי עביד איפכא לא חיילא דודאי חיילא ומתחייב למפרע אינו ר"ל איפכא מגבא דקאי בה דהיינו שאכל איסור תחלה בשוגג ממש ששכח שבועתו דא"כ לא חיילא כלל דלא הוי האדם בשבועה ולא בעי נמי למימר שאכל איסור במזיד לגמרי תחלה דאין כאן שגגה בשעת אכילת איסור ואין נ"ל כלל שהיה הקונטרס ר"ל דמתחייב למפרע מלקות דאין סברא שיתחייב מלקות כיון שאח"כ אכל התנאי בשוגג ועוד דלפירוש ר"ת אדרבה חייב קרבן באכל איסור תחלה במזיד ותנאי בשוגג אלא ר"ל כדפרישית שאכל איסור ראשון וזכור את השבועה אבל אינו יודע שזהו הככר שנשבע עליו ושוב מצאתי בתוס' רבינו אלחנן שכתב שהסופרים טעו וכך ראוי להיות לאו משום דאי עביד איפכא חיילא דודאי לא חיילא שכמו שזאת אינה חלה ופטור אף אותה אינה חלה וכן כתוב בפירושים אחרים מרש"י ועל מה שפי' בקונט' בין שאכל איסור ראשון כתוב שלא היה יכול להבין ועוד דוחק לפי' הקונטרס דגבי שגגת עצמה וזדון חברתה בסמוך צריך לפרש דחייב לא קאי אלא אשניה ומשמע דקאי אתרוייהו ונראה לפרש דלא מיפטר משום אדם בשבועה אלא על התנאי לחודיה כשאוכלו בשוגג בין בתחלה בין בסוף אבל על האיסור לא חיישינן דבשעת אכילת התנאי הוא דחיילא השבועה עליה הלכך בעינן שלא יהא אנוס בה ואותה של תנאי קרי ראשונה כדפי' בקונט' והא דקאמר ראשונה בשוגג ושניה במזיד פטור לאו דוקא נקט הכי דה"ה שניה במזיד תחלה כדפרישית דלא חיילא שבועה עליה כלל כיון שאכל של תנאי בשוגג והא דקאמר נמי ראשונה במזיד ושניה בשוגג חייב לאו דוקא ראשונה במזיד תחלה דה"ה שניה בשוגג תחלה ואח"כ ראשונה במזיד ובלבד שלא יהא זכור בשעה שאכל הראשונה במזיד שכבר אכל השניה שאם היה זכור א"כ לאו שב מידיעתו הוא שהרי במזיד הביא עצמו לידי איסור אי נמי אפי' זכור חשיב שב מידיעתו הוא דחמיר ליה לאיניש טפי אכילת האיסור מן התנאי כדאמר בריש פ"ב דנדרים (ד' טו.) כי לא זהיר בתנאי אבל באיסוריה מיזהר וכפי (א) השיטה זו יש לפרש הסוגיא וכן משמע מתוך פירוש ר"ח דחיילות השבועה תלוי באכילת התנאי אלא דקרי לאיסור ראשונה וגרס איפכא ראשונה בשוגג ושניה במזיד חייב ראשונה במזיד ושניה בשוגג פטור וקרי לאיסור ראשונה לפי שמזכירה תחלה לא אוכל זו אם אוכל זו והא דנקט שתיהן בשוגג לא איצטריך אלא משום דבעי למיתני שתיהן במזיד והא דנקט לבסוף אכליה לתנאיה והדר אכליה לאיסוריה ותחלה נקט בלשון ראשונה ושניה לא דק בלישניה ור"ת מפרש כפי' הקונט' דבאכילת מעשה הראשון תלוי חיילות השבועה ובין של תנאי ובין של איסור אם אוכלה תחלה בשוגג לא קרינא ביה האדם בשבועה אלא שמפרש ר"ת דאותה שאוכל תחלה קרי ראשון בין של תנאי בין של איסור ושל בסוף קרי שניה והשתא אתי שפיר הא דצריך לפרש אכליה לאיסור והדר אכליה לתנאי וכשאכל תחלה במזיד האיסור ואח"כ התנאי בשוגג חייב דלא בעינן שגגה באכילת האיסור אלא שישגוג בשעה שעובר על השבועה וצריך לדחוק לפירושו הא דקאמר זו בזדון עצמה ושגגת חברתה כו' פטור דהיינו טעמא דפטור על הראשונה אף על גב דהיינו ראשונה במזיד ושניה בשוגג כגון שאכלה בזדון עצמה לגמרי שהיה דעתו לאכול באותה שעה גם התנאי דלאו שב מידיעתו הוא אי נמי כשאוכל השניה בזדון עצמה ובשגגת חברתה אע"פ שאוכל בהיתר דעלה דידה לא חיילא השבועה מיירי כגון שאינו יודע שיהא פטור עליה לפי שלא היה אדם בשבועה ולשון זדון עצמה משמע מתכוון לאוכלו באיסור אף על פי שאוכל התנאי הלכך לאו שב מידיעתו הוא ודוחק:

כשם

מסורת הש"ס

א) נדרים יז: יח. תוספתא דנזיר פ"ב [ע"ש], ב) מכות כג., ג) [כתובות עד:], ד) [במדבר ו], ה) [דברים כה], ו) [ויקרא ה], ז) רש"ל פי' לענין קרבן, ח) בדפו"י הגירס' שבועתו וכ"ה הריעב"ץ,

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אמר כו' וכפי שיטה זו יש לפרש כל הסוגיא:

גליון הש"ס

גמ' אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו. עיין תשובת מהרשד"ם חלק י"ד סי' רמא:

עין משפט נר מצוה

פד א ב מיי' פ"ג מהל' נזירות הל' י:

פה ג מיי' פ"ו מהל' שבועות הל' יח [טוש"ע י"ד סי' רח סעי' ה]:

פו ד מיי' פי"ז מהל' סנהדרין הלכה ו:

פז ה מיי' פ"ו מהל' שבועות הל' יח:

פח ו מיי' שם פ"ד הל' טז וגירסתו חייב ועיין בכ"מ סמג שם טוש"ע י"ד סי' רלט סעי' טז:

פט ז מיי' שם הל' יז וגירסתו פטור ועיין בכ"מ סמג שם טוש"ע שם:

צ ח מיי' שם:

רבינו חננאל

עליה ופריק איבעי תימא כשנשבע שלא אוכל ככר זו ואע"ג דכיון דאכל כזית ממנה עבר בשבועתו אמרי מגו דמהניא שאלה למשרא ליה כזית בתרא מהניא נמי לכזית קמא למפטרי למפרע: איבעי תימא כשנשבע שלא אוכלנה ולא מחייב עד דאכיל לה כולה מיהו אי שייר ממנה כזית חשוב לאתשולי עליה ואי לא לא: ואקשינן וכי אם אכלה כולה אינו נשאל עליה והא גבי נזירות דמנה הראשונה ושלמה והפריש עליה קרבן וקתני נשאל על הראשונה עלתה השניה בראשונה. ודחי' בשלא כיפר דכיון דלא כיפר עדיין לא השלימה והתניא כיפר כו'. ופריק רב אשי נזירות קא רמית עלה דשבועה מי גרם לשניה שלא תחול במקום הראשונה הלא הראשונה שהיא בחזקת נזירות כיון שבטלה נמצאת מנינא לשניה: אמימר אמר אפי' אכלה כולה כיון דמחוסר מעשה נשאל עליה מגו דמהניא שאלה למלקות לפטרו אם היה מזיד מהניא נמי אכלה בשוגג לקרבן אבל כפתוהו על העמוד אינו נשאל עליה כדשמואל דאמר כפתוהו על העמוד ורץ מבי"ד פטור. והא שנייה דאמימר לענין כפתוהו ליתא ולא דמיא לדשמואל דהתם רץ ונפטר בדינו אחרי כפיתה ודמי כמי שלקה. אבל האי לא רץ ועומד להלקותו ויש לו להשאל עד שילקה וקמייתא דאמימר איתא ושמעתא דבתרא ברורה היא לענין מלקות: אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו א) ואכל הראשונה בשוגג והשניה במזיד חייב. ראשונה במזיד ושניה בשוגג פטור. שתיהן

א) עי' בתוס' כאן בד"ה אמר פירוש לדברי רבינו וגירסתו.